

ne-svobode. (Dilema seveda ni enostavna, *ker* »bit« drugEGA vstopa v našo intenco /tudi/ na način užitka.)

Mišljenje se odvija le po etični poti: iz epistemologije, etike kot morale v *drugo* etiko. *Drugo* etiko – drugo glede na Lacana Etike psihoanalize in etike mrtvega boga zahteve in želje drugega. Toliko bolj *drugo* glede na etiko *odgovarjanja* na pozive tega mrtvega boga, ki je v samem (mitskem) jedru psihoanalize. Etika dolžnosti, vztrajanja v tej dolžnosti, ki si prizadeva *bien dire*, dobro izrekati. Vsekakor prispevek k etiki, ki zaradi očitne podobnosti s heideggerjansko skrbjo za govorico kliče k analizi govorice/logike v razmerju do subjektivnosti in gospostva. Skrb za govorico ali jezik? »Korak izključitve kot zavržbe privlačnosti identifikacij je brez dvoma pogoj za vsako iznajdbo gotove vednosti, ki se jo da preveriti v realnem« (str. 175).

Še nujna beseda o *nekem* drugem Lacanu, nedoločljivem drugem, ki se tako kot Lévinasovo *sinovstvo* – le kakšno korist ima gibanje »vračanja k Lacanu« od tega, da Miller že desetletja zadržuje neobjavljen del, torej večino, Lacanovih seminarjev v svojem predalu? – vpisuje hkrati na stran istega in radikalno drugega. – Millerjev »drugi Lacan« je mandatiran z didaktičnim vzpostavljanjem ortodoksije na način nezgrešljivega podvajanja krščanskih strategij: povezovanje stare, freudovske, zaveze, ki je še v obzorju mesijanstva, z novo – lakanovsko – zavezo, ki je na strani teme, na strani razpusitve, dez-identifikacije, tudi ljubezni onkraj žrtvovanja in zaklinjanja preboja, zapisanega Lacanu. Miller bere Lacana, iz in zaradi *nekega drugega* – dezidentificiranega, defamiziranega – Lacana (cf. str. 57 et passim), Lacana kot dogodka. Daleč proč od histeričnega diskurza interpretacije (torej preko vstopa v »simptomatična« branja preko injecirane, predpostavljene vednosti ipd.), je Millerjev Lacan podobnik zatrjujoče, celo dogmatske resnice. »Za Lacana se ne predpostavlja, da ve; Lacan ve.« Predvsem sokratsko ve, »ne popušča« glede vedenja o želji. Ortodoksija, o kateri je govora, vztraja znotraj razlike o vednosti v realnem in želji nekega Lacana. Želja, ki *ni* želja Millerja, toda realno, na katero cilja kot človeška želja, je *skupni* prostor vsakršnega možnega diskurza o resnici. Lacanov diskurz o resnici zato vzpostavlja vsemu, kar ima opravka z jezikom, vedno sveže prostore med univerzalnim in partikularnim.

Tudi zato si neizbežne vrnitve k fundamentalistični, nemoralni, nefunkcionalni itn. teoriji v polju, ki stavi na govorico (humanistične/družboslovne vednosti so vsekakor v prednosti, če se ji ne odrekuje) ni mogoče predstavljati brez vrnitve – ta ne hodi naproti: kot dogodek »vztraja na svojem mestu« – k Lacanu.

Mojca Sušnik

Alenka Švab: Družina: od modernosti k postmodernosti. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, zbirka Sodobna družba, 2001 202 strani (ISBN 961-6294-33-4), 3.996 SIT

Razmerje med javno in privatno sfero ima dolg obstoj – izvira že iz antike – le da so se skozi zgodovino spreminjale meje in razumevanje tega, kaj je eno in kaj drugo. V nečem pa so bile interpretacije vseskozi enotne – družina sodi v privatnost. V zadnjem času so bile diskusije o izginjanju družine, tudi v Sloveniji, velikokrat prisotne. Pri tem se je večkrat pozabilo povedati, da je ob tovrstnih interpretacijah mišljena jedrna/nuklearna družina, torej družina dveh staršev in vsaj enega otroka. Ali so druge vrste družinskih oblik nemoralne, nepomembne, »neprave«, zgolj premalo upoštevane? Tudi o omenjenih spremembah v postmoderni piše Alenka Švab.

Avtorica pozornost namenja prav družinskemu življenju in družinskim spremembam v postmoderni, strukturnim spremembam družinskega življenja ter vidi, katere osrednja naloga je prav proučevanje družine – sociologiji družine. Če povzamemo, avtorica v knjigi analizira in interpretira spreminjanje družinskega življenja.

V prvem poglavju avtorica raziskuje prav status sociologije družine danes, predvsem v odnosu do drugih disciplin, ki preučujejo zasebnost in družinske spremembe. Obravnava spreminjanje družinskega življenja in različne interdisciplinarne znanstvene vdore v sociologijo družine, kot so na primer socialnoantropološka kritika univerzalističnega pojmovanja družine, socialnozgodovinsko odkrivanje vsakdanjega življenja oziroma zasebnosti v preteklosti ter feministična teoretska kritika ideologije nuklearne družine in spolnih hierarhij družine. Avtorica podrobnejšo analizo namenja vplivu feminističnih teorij in socialne zgodovine na sam razvoj sociologije družine ter zaključí, da se sociologija družine pluralizira. V postmodernosti se tudi sociologija družine ne more izogniti pluralizaciji in interdisciplinarnosti. Kot avtorica pravi (str. 6): »Nobena od disciplin, ki preučujejo družino, ne more več delovati suvereno, brez upoštevanja dognanj, podatkov, izsledkov drugih disciplin.«

Drugo poglavje avtorica namenja obrisom družinskih sprememb. Po njenih besedah je pri analizi družinskih sprememb »pomembno razlikovati med konceptom družine in konceptom družinskega življenja« (str. 44). Poglejmo zakaj. Na kratko gre za to, da družina implicira zgolj enodimenzionalno pojmovanje družine kot institucije v pomenih stičnosti, strukturnosti in stabilnosti. Medtem ko družinsko življenje implicira večjo družbeno kompleksnost, predvsem spremenljivost, dinamičnost in kompleksnost komunikacij. Poleg tega se družboslovje na splošno sooča še z vprašanjem odnosa med modernostjo in postmodernostjo. »Družboslovje je pri iskanju odgovorov razdeljeno bolj ali manj bipolarno: eni govorijo o izrazitih spremembah, ki zarisujejo novo postmoderno družbo, drugi pa menijo nasprotno, da spremembe niso radikalne in da so zahodne družbe še vedno moderne« (str. 47). Hkrati pa avtorica ugotavlja, da gre za tako kompleksne fenomene, da jih ni mogoče pojasniti le z demografskimi in statističnimi instrumentariji. Glede na to, da pa so kljub pomanjkljivostim prav ti podatki večkrat eden redkih oprijemljivih kazalcev, avtorica povzema strokovno literaturo in navaja štiri sklope pokazateljev družinskih sprememb: spremembe oblik in kompozije družine, maritalne spremembe, rodnostne spremembe ter širše societalne in demografske spremembe. V Sloveniji so bile v različnih javnih debatah izpostavljene prav rodnostne spremembe, v smislu zaskrbljujočega upadanja števila rojstev otrok. Prav v tem tekstu (str. 65-66) lahko najdemo podatke, ki tezo potrjujejo, vendar le ob upoštevanju dejstva, da upada število rojstev otrok v klasičnih družinah – pozablja pa se na podatke o naraščanju števila rojstev v drugih kohabitacijskih oblikah (na primer: tudi v Sloveniji narašča število otrok, rojenih v izvenzakonskih skupnostih – leta 1998 se je neporočenim staršem rodilo 33,6 odstotka vseh živorojenih otrok). Glede na dejstvo, da se Slovenija pridružuje Evropski uniji naj dodam še podatek, da v vseh zahodnih državah stopnje rodnosti upadajo že od sredine 1960-ih let.

V naslednjem poglavju lahko beremo o družinskem življenju v postmodernem okolju. Avtorica navaja pomembne teoretike, ki so proučevali modernost/postmodernost (npr. Giddens, Beck, Baudrillard, Fukuyama). Tako bi izpostavila Giddensovo tezo, da »postmodernost ni preprosta kontinuiteta modernih procesov, ampak obdobje porajanja kvalitativno novih fenomenov, ki v temeljih spreminjajo sodobni svet« (str. 68). Postmodernost oziroma pozna modernost se po njegovem mnenju odvija v teh segmentih: zaupanju, tveganosti, globalizaciji in nejasnosti (brezciljnosti) oziroma negotovosti. Pri proučevanju družinskega življenja avtorica namenja pomembno mesto tipičnemu postmodernemu fenomenu, to je družinska pluralizacija. Gre za procese, kot so pluralizacija družinskih oblik in z njo povezani pluralizacija življenjskih stilov in življenjskih potekov, spreminjanje družinskih vrednot in intradružinska diferenciacija. Avtorica pozornost posveti tudi pomembnim vplivom družbenih sprememb na družino v postmodernem okolju (denimo množično zaposlovanje žensk, spremembe pomenov in pogojev dela in zaposlovanja ter sama narava dela, fenomen potrošništva, spreminjanje vrednotnih orientacij itd.).

Zadnje poglavje namenja strukturnim spremembam družinskega življenja. Le-te zajemajo najmanj šest širših segmentov družinskega življenja: materinstvo, očetovstvo, otroštvo, alokacije

družinskega dela, intimizacijo družinskega življenja in intradružinske dinamike. Avtorica najprej poudari, da je materinstvo »tisti segment družinskega življenja, pri katerem je v postmodernosti zaznati najmanj sprememb. Ta družbena vloga ostaja tudi v postmodernosti tipično moderna. [...] Še več, materinstvo je tudi predpogoj postmodernosti, v mnogočem pogojuje fenomene, kot sta novo očetovstvo in protektivno otroštvo, in je predpogoj tistega, kar bi imenovali družinska ontološka varnost« (str. 95). Zakaj je tako, bi se lahko vprašali. Delni odgovor gotovo leži v ženski biološki sposobnosti rojevanja otrok, vendar ob tem ne smemo pozabiti na vse ostale družbene determiniranosti in regularnosti. Poglejmo enostaven primer: če bi v posamezni (nepatriarhalni) družbi bila porodniški in očetovski dopust dejansko enakomerno porazdeljena med mater in očeta, bi se spolna diskriminacija na delovnem mestu zagotovo zmanjšala, saj bi izginil argument o tveganju zaposlitve ženske samo zato, ker bo vsakič ob otrokovem rojstvu ali bolezni ostala doma. Zagotovo ima pomembno vlogo pri domnevnem spreminjanju materinstva tudi hiter razvoj reproduktivnih tehnologij. Vprašanje pa je, do katere meje bo potekal razvoj tehnologij? In vprašanje je, kako bo to vplivalo na morebitno spreminjanje očetovstva? Očetovstvo v zadnjih desetih letih postaja aktualna tema v družboslovni literaturi. Tudi zaradi odkrivanja »novega očeta«, ki naj bi bil vedno bolj vpleten v različne segmente družinskega življenja in ne več moderni materialni preskrbovalec družine. Postavlja pa se vprašanje, ali ni to zgolj sodobni mit – o novem očetovstvu torej še ni enotne interpretacije ali konsenza.

Družina: od modernosti k postmodernosti je pomemben prispevek k razmisleku o novodobnih družinah, predvsem pa ob vseh vprašanjih o izginjanju (tradicionalne) družine in zaskrbljenosti o izginjanju podmladka tudi v Sloveniji. Nenazadnje je temeljit pregled o modernosti in postmodernosti skozi optiko družinskega življenja, ki ga zaznamujejo raznolikost, kompleksnost in spremenljivost. Tako na koncu še vseeno ostajajo neodgovorjena vprašanja in – upam – nadaljnja raziskovanja.

Boštjan Šaver

**Georg Simmel: Izbrani spisi o kulturi. Ljubljana: Studia humanitatis, 2000
422 strani (ISBN 961-6262-27-0), 2.500 SIT**

prevod Zdenka Erbežnik, Alfred Leskovec, Špela Mihelač,
izbor in spremna beseda Rudi Rizman

Kljub temu da Georg Simmel ni nikoli tako močno zaznamoval sociologije, kot so jo Marx, Weber ali Durkheim, je znatno vplival na družboslovne teoretike naslednjih generacij. Njegov teoretski pristop se je odražal v izbranih tematikah socioloških in filozofskih analiz pojavov, predvsem pojavov na ravni vsakdanjega življenja. Kot sin premožnega tovarnarja je imel vrata šolanja na stečaj odprta, pri čemer je njegova hiša pred iztekom prejšnjega stoletja predstavljala stičišče izbranega kulturnega prepaha v Berlinu, svežo sapo je vanjo prinašal tudi pesnik Rainer Maria Rilke. Potemtakem niti ni tako presenetljivo – denimo v nasprotju z eksaktnim Kantom, po čigar opoldanskih sprehodih so si njegovi someščani nastavljali ure – da se je Simmel v svojih spisih lotil takrat obrobnihih tem, kot so ženska kultura, moderna kultura, denar, prostitucija, velemesta, moda, družabnost, popotovanje ipd. Denimo Habermas (1991) ga je nekoč označil kot *filozofskega diagnostika (svojega časa) s sociološko držo*, za katerega je značilna v prvi vrsti kreativna misel, ne pa sistematična in akademska drža.

Pričujoči prevod Simmlovega nabora temeljnih tekstov predstavlja neprecenljiv dodatek v zakladnico slovenskega družboslovja in humanistike, pri čemer je potrebno opozoriti na posrečeno izbiro Simmlovih spisov, ki so sicer izhajali v disperznih časovnih in prostorskih segmentih. Morebiti je prednost takšnih zapoznelih prevodov, ki so usojeni obrobniemu in *liliputanskemu*